

Δ. ΕΝΟΤΗΤΑ 19
& Φιλοσοφικός Λόγος Ενότητα 19^η σελ. 189- 190
Το πολίτευμα της δημοκρατίας

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, Πολιτικά, Δ 4.2-3, 1291b30-39

Δημοκρατία μὲν οὖν πρώτη
ἐστὶ μὲν ἡ λεγομένη μάλιστα
κατὰ τὸ ἴσον.

Ο νόμος γάρ ὁ τῆς τοιαύτης δημοκρατίας
φησὶν (εἶναι) ἴσον
τὸ μηδὲν ὑπερέχειν μᾶλλον
τοὺς ἀπόρους ἢ τοὺς εὐπόρους,
(τὸ) μηδὲ κυρίους εἶναι
ὁποτέρουσιν,
ἀλλὰ [φησὶν (εἶναι) ἴσον
τὸ (εἶναι)] ἀμφοτέρους ὁμοίους.
Εἵπερ γὰρ ἐλευθερία
ἔστιν μάλιστ' ἐν δημοκρατίᾳ,
καθάπερ ὑπολαμβάνουσί τινες,
καὶ ἰσότης,
οὕτως ἂν εἴη
μάλιστα,
κοινωνούντων πάντων μάλιστα
τῆς πολιτείας ὁμοίως.
Ἐπεὶ δὲ πλείων ὁ δῆμος,
κύριον δὲ τὸ δόξαν τοῖς πλείοσιν,
ἀνάγκη δημοκρατίαν εἶναι ταύτην.
Ἐν μὲν οὖν εἶδος δημοκρατίας τοῦτο.

Πρῶτο εἶδος δημοκρατίας
εἶναι αὐτὴ που παίρνει τὸ ὄνομά της κυρίως
με κριτήριον τὴν ἀρχὴν τῆς ἰσότητος.
Διότι ὁ νόμος τῆς δημοκρατίας αὐτοῦ τοῦ εἶδους
θεωρεῖ ὅτι εἶναι ἰσότης
τὸ νὰ μὴν υπερέχουν καθόλου περισσότεροι
οἱ ἄποροι ἀπὸ τοὺς εὐπορους
κι οὐτε νὰ εἶναι κυρίαρχη
καμιὰ ἀπὸ τὶς δύο τάξεις,
ἀλλὰ τὸ νὰ εἶναι
καὶ οἱ δύο ὅμοιες.
Γιατί, ἀν πράγματι ἡ ἐλευθερία
κυριαρχεῖ στὴ δημοκρατία,
ὅπως ἀκριβῶς θεωροῦν κάποιοι,
καὶ ἡ ἰσότης (τὸ ἴδιο),
τότε (τὸ πολίτευμα αὐτό) θὰ πραγματωνόταν
στον μέγιστο βαθμό,
ἀν ὅλοι ἀνεξαιρέτως (οἱ πολῖτες) συμμετεῖχαν στὸ πολίτευμα
χωρὶς καμιὰ διάκριση.
Κι ἐπειδὴ ὁ δῆμος εἶναι περισσότερος /εἶναι ἡ πλειοψηφία,
κι επικρατεῖ ἡ γνώμη τῶν περισσότερων/ τῆς πλειοψηφίας,
εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι δημοκρατία αὐτὸ τὸ πολίτευμα.
Επομένως, ἓνα εἶδος (τὸ πρῶτο εἶδος) δημοκρατίας εἶναι
αὐτό.

Δ. Ενότητα 19η - Το πολίτευμα της δημοκρατίας

Ερμηνευτικά σχόλια

ΟΡΘΑ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΑ	→	ΠΑΡΕΚΚΛΙΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΑ ΟΡΘΑ
1) Βασιλεία - κυβερνά ένας - στόχος: το κοινό συμφέρον	→	1) Τυραννία - κυβερνάει ένας - στόχος: το συμφέρον του μονάρχη
2) Αριστοκρατία - κυβερνούν λίγοι (οι άριστοι) - στόχος: το κοινό συμφέρον	→	2) Ολιγαρχία - κυβερνούν λίγοι (οι πλούσιοι) - στόχος: το συμφέρον των λίγων (των πλουσίων)
3) «Πολιτεία» - κυβερνά ο λαός - στόχος: το κοινό συμφέρον	→	3) «Δημοκρατία» - κυβερνά ο λαός (οι άποροι) - στόχος: το συμφέρον των πολλών (των απόρων)

•Επειδή η δημοκρατία είναι εξελισσόμενη πραγματικότητα ο Αριστοτέλης αναγνωρίζει πέντε διαφορετικούς τύπους δημοκρατίας (με την αριστοτελική σημασία του όρου) που διακρίνονται μεταξύ τους κατά το χαρακτήρα των θεσμών και του λαού, στον οποίο εμφανίζονται.

•Δημοκρατία ονομάζεται «το πολίτευμα στο οποίο η ισχύς και η κυριαρχία (κράτος) ανήκουν στον πολύ λαό (δήμον), δηλαδή στην πλειονότητα των φτωχότερων τμημάτων του πληθυσμού σε διάκριση προς τους όλίγους, τους πλουσιότερους πολίτες. Σταδιακά η λέξη δήμος έφτασε να σημαίνει και το σύνολο των ελεύθερων πολιτών μιας πόλης που είχε δημοκρατία.

•Ο Αριστοτέλης χαρακτηρίζει τη δημοκρατία παρέκβαση (ατελή και υποδεέστερη μορφή) του ορθού πολιτεύματος που ο ίδιος ονομάζει πολιτεία. **Τόσο η πολιτεία όσο και η δημοκρατία κυβερνώνται με βάση την αρχή της πλειοψηφίας·** η διαφορά τους έγκειται στο ότι **η πολιτεία** μεριμνά για το συμφέρον του **συνόλου** των πολιτών, ενώ **η δημοκρατία** για το **πλήθος**, την **πλειονότητά** τους (Φάκελος Υλικού, σελ. 175).

Δημοκρατία μὲν οὖν ἔστι πρώτη:

Αὐτὸ το πρῶτο εἶδος δημοκρατίας χαρακτηρίζεται:

➤ ἀπὸ το ὅτι πλούσιοι καὶ φτωχοὶ ἔχουν καταρχὴν **τα ἴδια πολιτικὰ δικαιώματα** (ισοπολιτεία),

➤ καὶ ἀπὸ το ὅτι **οὔτε οἱ μὲν οὔτε οἱ δε εἶναι οἱ κυρίαρχοι.**

Επομένως, **επικρατεῖ ἡ ἀποψη τῆς πλειοψηφίας.**

Σε αὐτὴν τῇ δημοκρατίᾳ ὑπάρχει **ἐλευθερία** καὶ **ἰσότης**:

Ἡ ἐλευθερία εἶναι **πρῶτα πολιτικὴ**, το νὰ ἄρχουν καὶ νὰ ἄρχονται ὅλοι οἱ πολῖτες με τῇ σειρᾷ, νὰ ἐναλλάσσονται δηλαδὴ ὅλοι οἱ πολῖτες στα πολιτικὰ αξιώματα, καὶ **ὕστερα ατομικὴ** το νὰ ζεῖ ὁ καθὲ πολίτης ὅπως ὁ ἴδιος θέλει.

Προφανῶς δὲν πρόκειται γιὰ τὴν ἐλευθερίᾳ το νὰ κάνει κανεῖς οτιδήποτε, γιὰτὶ αὐτὴ ταιριάζει σε δούλους, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἐλευθερίᾳ **τοῦ νὰ πράττει κανεῖς σύμφωνα με τὴ βούλησὶ τοῦ ὡς πολίτης.**

Ἡ ἐλευθερία εἶναι χαρακτηριστικὸ τῆς δημοκρατίας,

➤ ὅχι μόνο με το νόημα ὅτι στο πολίτευμα αὐτὸ μπορεῖ κανεῖς νὰ ζεῖ **ὡς βούλεται** (**γνώρισμα τοῦ δούλου εἶναι τὸ ζῆν μὴ ὡς βούλεται**),

➤ ἀλλὰ καὶ με το νόημα ὅτι στο πολίτευμα αὐτὸ τὰ αξιώματα προορίζονται γιὰ ὅλους τοὺς πολῖτες· γνώρισμα τῆς ἐλευθερίας, λέει ἀλλοῦ στο ἴδιο ἔργο ὁ Ἀριστοτέλης, εἶναι τὸ ἐν μέρει (= με τῇ σειρᾷ) ἄρχεσθαι καὶ ἄρχειν.

Η έννοια της ισότητας η οποία βασίζεται

➤ στον αριθμό

➤ και όχι στην αξία,

είναι στα δημοκρατικά πολιτεύματα η πεμπτουσία της δικαιοσύνης, δικαιοσύνη είναι τελικά η θέληση των περισσοτέρων.

Επιπλέον, καθένας από τους πολίτες θεωρεί τον εαυτό του ίσο με τους υπολοίπους , με αποτέλεσμα η δημοκρατία να είναι ασυμβίβαστη είτε με τις αποκαλούμενες ως «χαρισματικές προσωπικότητες» είτε με την υπερβολική δύναμη ενός ηγέτη.

Η ισότητα, πάλι, είναι χαρακτηριστικό της δημοκρατίας με το νόημα ότι το δικαίωμα να καταλαμβάνουν αξιώματα στην πολιτεία το έχουν όλοι οι πολίτες όμοιως. Οι δύο μεγάλες κοινωνικές ομάδες –οι οικονομικά ασθενείς, που είναι οι περισσότεροι, και οι πλούσιοι, που είναι λίγοι– έχουν τα ίδια δικαιώματα και προνόμια.

Σε αυτή τη μορφή δημοκρατίας **κύριον** (δηλαδή φορέας της πολιτικής εξουσίας, **ανώτατη αρχή**) είναι

➤ **τὸ δόξαν τοῖς πλείοσιν** (δηλαδή οι αποφάσεις των πολλών).

Σε αυτό το σημείο εισάγεται **μια διαχρονική αρχή του δημοκρατικού πολιτεύματος, η αρχή της πλειοψηφίας.**

Ασφαλώς, η αρχή της πλειοψηφίας **κατοχυρώνει** τη δημοκρατία, εφόσον – **βάσει της αρχής της ελευθερίας και της ισότητας**– συμμετέχουν όλοι οι πολίτες, χωρίς διακρίσεις και αποκλεισμούς, στην άσκηση της εξουσίας, στις πολιτικές διαδικασίες.

Με τον τρόπο αυτό κατοχυρώνεται **η λαϊκή κυριαρχία**, η οποία αποτελεί **θεμέλιο** του πολιτεύματος.

Ασκήσεις

Ασκήσεις κατανόησης κειμένου αναφοράς

- Ποιο είναι τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της δημοκρατίας κατά τον Αριστοτέλη;

Ασκήσεις ερμηνευτικές

- Η μορφή δημοκρατίας στην οποία αναφέρεται ο Αριστοτέλης προϋποθέτει την ελευθερία και την ισότητα. Ποιο είναι το ακριβές περιεχόμενό τους στο συγκεκριμένο κείμενο;

Ασκήσεις παράλληλων κειμένων

- Ποια ουσιώδης διαφορά υφίσταται κατά τον Αριστοτέλη μεταξύ της δημοκρατίας που περιγράφει στο Κείμενο Αναφοράς και στο παρακάτω Παράλληλο Κείμενο; Να την εξηγήσετε σύντομα.

Μια άλλη μορφή δημοκρατίας είναι αυτή στην οποία ισχύουν όλα τα προηγούμενα, η υπέρτατη όμως αρχή είναι τώρα ο λαός, όχι ο νόμος· είναι η περίπτωση κατά την οποία τα ψηφίσματα έχουν μεγαλύτερη ισχύ από τον νόμο· αυτό συμβαίνει όταν στην πόλη υπάρχουν και δρουν δημαγωγοί. Στις δημοκρατικές πόλεις που κυβερνιούνται κατά τον νόμο, δεν κάνει ποτέ την εμφάνισή του δημαγωγός, αλλ' είναι οι άριστοι πολίτες που έχουν την πρωτοκαθεδρία. Οι δημαγωγοί κάνουν την εμφάνισή τους εκεί όπου οι νόμοι δεν αποτελούν την υπέρτατη αρχή.

Αριστοτέλης, Πολιτικά, Δ 26

Λεξιλογικές ασκήσεις

1. Να βρείτε στο αρχαίο κείμενο λέξεις με την ίδια ρίζα με τις ακόλουθες: *ανούσιος, μηδενιστής, αμφιφυλόφιλος, προσομοίωση δογματικό.*
2. *ὕπολαμβάνουσι:* Ποια είναι η σημασία του ρήματος στο κείμενο; Να γράψετε άλλα ρήματα των αρχαίων ελληνικών που έχουν την ίδια σημασία.
3. *Δημοκρατία, ἀμφοτέρους:* Να γράψετε τα συνθετικά των λέξεων και στη συνέχεια να βρείτε και να γράψετε από το κάθε συνθετικό μια λέξη των νέων ελληνικών.
4. *ὕπολαμβάνουσι:* Ποιες από τις επόμενες λέξεις ανήκουν στην ίδια οικογένεια με το ρήμα αυτό; *Υπόλοιπο, υπόληψη, υπολογαγός, ανυπόληπτος, αποδέλοιπο.*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αμπελάς Ι.Π., Δρ Φιλοσοφίας – Φιλόλογος, *ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ Ο.Π. Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ - 4η & 5η Θεματική Ενότητα.*
2. Ασημσκοπούλου Δώρα, *ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ, Φάκελος Υλικού Επεξεργασία κειμένων, Β' τεύχος*

